

Tekijänoikeudet ja velvollisuudet

1. Tekijänoikeus ja tekijänoikeuslaki

Luovan työn tekijöillä, kuten esimerkiksi valokuvaajilla, piirtäjillä, kirjailijoilla, ohjelmoijilla, säveltäjillä ja sanoittajilla on oikeus tekemäänsä työhön. Tätä oikeutta kutsutaan tekijänoikeudeksi. Vain tekijänoikeuden omistajalla on oikeus hyötyä myymällä tekemäänsä työtä. Tekijänoikeuden omistaja voi myös antaa työnsä käyttöön ilmaiseksi tai myydä tekijänoikeuden eteenpäin. Eli alkuperäisen työn tekijällä ei välttämättä ole enää oikeutta päättää tekemästään työstä, mikäli hän on myynyt oikeutensa. Tekijänoikeus suojaa teosta koko tekijän elinajan, sekä 70 vuotta kuoleman jälkeen. Valokuvien suoja-aika on 50 vuotta kuvanottohetkestä.

Tekijänoikeus suojelee teoksia tai kokonaisuuksia, joilla on merkittävää yksilöllistä arvoa. Tekijänoikeus koskee sekä teoksen osaa, että kokonaisuutta. Musiikissa tekijänoikeus koskee esimerkiksi koko kappaletta sekä esimerkiksi sanoitusta. Tietokoneohjelmissa koko ohjelmaa sekä tapaa jolla yksittäinen toiminto on toteutettu. Tekijänoikeus ei siis suojaa itse ideaa, vaan sen toteuttamistapaa.

Suomessa tekijänoikeuksia suojelee tekijänoikeuslaki. Laki määrittelee yhdessä kuluttajansuojalain kanssa kuluttajien ja tekijänoikeuksien haltioden oikeudet.

Tekijänoikeuslain alaisen materiaalin käyttäminen ilman lupaa on rangaistava teko.

2. Musiikki

Tietokoneella tapahtuva musiikin kuunteleminen, tekeminen, käsitteleminen ja kopioiminen ovat arkipäivää. Tavallinen käyttäjä törmää tekijänoikeuskysymyksiin useimmiten musiikin käsittelyn yhteydessä.

Tärkeintä on muistaa musiikin käsittelyssä perussäännöt eli musiikkia saa kopioida omaan käyttöön alkuperäisiltä levyiltä ja kopioitua levyä tai musiikkia ei saa myydä eikä levittää eteenpäin, ei edes Internetissä.

Sallittua kopiointia

1. Levyjen kopiointi kaverilta alkuperäisiltä levyiltä.
2. Musiikin kopiointi kirjaston levyiltä ja kaseteilta.
3. Musiikin kopiointi kaverille alkuperäisiltä levyiltä.
4. Omien levyjen kopiointi, esimerkiksi korvalappustereoihin, tietokoneeseen.
5. Varmuuskopiointi eli kopion ottaminen siltä varalta että alkuperäinen tuhoutuu.
6. Laillisesti levitetyn musiikin kopiointi Internetistä.

Kiellettyä kopiointia

1. Kopioista kopioiminen.
2. Musiikin kopiointi maksua vastaan eli piraattien myyminen. Piraatti on laittomasti valmistettu kopio, jonka valmistamisen tarkoituksena on taloudellinen hyötyminen.
3. Musiikin levittäminen ilman tekijänoikeuksien omistajan lupaa. Tekijänoikeuksien alaista musiikkia ei saa laittaa saataville esimerkiksi Internet-sivuille tai vertaisverkkoon. Tämä koskee myös omia versioita näistä musiikkiesityksistä.
4. Muiden tekemien laulujen levyttäminen itse ja myyminen ilman lupaa.

5. Kopiosuojattujen levyjen kopiosuojauksen tahallinen ohittaminen eli murtaminen ja tämän jälkeen tapahtuva kopiointi.
6. Musiikin kopiointi Internetistä, jos kopiointiin ei ole tekijänoikeuksien omistajan lupaa.

3. Ohjelmat ja lisenssit

Vaikka ohjelmat olisivat ilmaisia ja vapaassa levityksessä, tekijänoikeudet koskevat niitä yhä. Monia ohjelmia voi vapaasti käyttää kotona tai voittoa tavoittelemattomassa työssä, mutta mikäli niitä käytetään ansaitsemistarkoituksessa, niistä pitää maksaa.

Kun otat käyttöön uuden ohjelman, muista tutustua sen lisenssiehtoihin. Ohjelman lisenssiehdot kertovat sen, miten ohjelmaa saa käyttää, levittää ja muuttaa, sekä sen pitääkö ohjelman käytöstä maksaa. Ohjelmat jaotellaan lisenssi-ehtojensa mukaan erilaisiin ryhmiin. Tavallisten, kaupasta ostettavien ohjelmien lisäksi tyyppisiä lisenssoimistapoja ovat mm.

Shareware = Maksullinen tietokoneohjelma, jota saa maksutta kokeilla tietyn ajan, jonka jälkeen, mikäli jatkaa käyttöä, ohjelmasta tulee maksaa. (Esimerkiksi Paint Shop Pro)

Freeware = Ilmaiseksi levitettävä ohjelma. Tekijä on luopunut oikeudestaan saada rahaa ohjelman levittämisestä. Tällaista ohjelmaa saa vapaasti kopioida ja levittää, mutta sen levittämisestä ei saa saada taloudellista hyötyä. Ohjelmaa ei saa muuttaa. (Esim. Irfanview)

Open source = avoin lähdekoodi= avoimet ohjelmat = Ohjelma on vapaasti levitettävissä ja välitettävissä. Lähdekoodi tulee ohjelman mukana tai on vapaasti saatavissa. Tekijänoikeudet säilyvät ohjelman tekijöillä. Jos ohjelmistoon tehdään muutoksia, ja muutettua ohjelmistoa levitetään, muutosten tulee olla myös vapaasti kaikkien saatavilla. (Esim. Gimp)

Vapaa ohjelmisto = Public domain = julkisohjelma = jota voi käyttää, kopioida, tutkia, muuttaa ja jakaa edelleen vapaasti, joko ilmaiseksi tai maksua vastaan. Tekijä on luopunut tekijänoikeuksistaan ja asettanut ohjelman vapaaseen levitykseen.

4. Kuvat ja luvat

Kuvien ottajilla, kohteilla ja käyttäjillä on omat oikeutensa ja velvollisuutensa. Seuraavat ohjeet koskevat kuvia jotka ovat julkisia ja kaikkien saatavilla. Internetissä olevat kuvat ovat kaikkien saavutettavissa. Ihmisten kuvaamiseen tarvitaan lupa, mikäli kuvia aiotaan esittää julkisesti ja henkilöt ovat kuvasta helposti tunnistettavissa.

Luvan kysyminen kuvattaessa on pakollista seuraavissa tapauksissa

Pukeutumistilat, intimiteettisuoja loukkaavat/häiritsevät, kielletyt virastot ja suojatut alueet, yksityiset tilat ja kotirauhaa loukkaavat tilanteet. Intimiteettisuoja loukkaavat esimerkiksi kuvat, joista ihminen on selvästi tunnistettavissa yksilöivän sairauden tai vamman johdosta ja josta hänelle voi koitua sosiaalista haittaa syrjinnän tai kiusaamisen muodossa. Jos ihminen on helposti tunnistettavissa kuvasta, kuvan julkiseen käyttämiseen täytyy kysyä lupa. Julkisuuden henkilöitä saa kuvata ja kuvia esittää julkisesti, mutta heidänkin kuviaan käytettäessä on muistettava yksityisyyden suojan kunnioittaminen.

Lupien antaminen - Oma työn arvostaminen

Tekijänoikeus suojelee myös sinunkin kuviasi. Voit antaa luvan kuviesi käyttöön joko suullisesti tai kirjallisesti. Oman työn oikeuksien antamisessa kannattaa olla tarkkana, ja tehdä päätökset tapauskohtaisesti. Jos kuvaat jollekin, joka käyttää kuviasi ansaintatarkoituksessa tai hyötyy kuvistasi, voit pyytää korvausta. Korvauskäytännössä poikkeustapauksen muodostavat tilatut muotokuvat, joita tilaaja voi käyttää haluamallaan tavalla sekä haluamissaan paikoissa.

Toisten ottamien kuvien käyttö

Jos aiot käyttää toisten tekemiä kuvia esimerkiksi kotisivuilla tai julkaisussa, selvitä aina kuvien tekijänoikeudet ennen käyttöä. Tekijänoikeudet koskevat valokuvien lisäksi myös piirtämällä ja maalaamalla tehtyjä kuvia. Tuotteilla ja tavaramerkeillä on usein omat tuotemerkki- ja mallisuojaansa, joten tunnettujen valmistajien tuttujen tuotteiden tarkan kopioimisen ja esillelaittamisen kanssa kannattaa olla tarkkana.

5. Internet ja kotisivut

Maalaisjärki ja terve päättely auttavat usein parhaimmin, kun mietitään mitä Internetiin voi laittaa esille. Muistaa tulee myös se että, kaikki mikä on sallittua, ei ole usein suotavaa. Verkkojulkaisua säätelevät tekijänoikeuslain lisäksi sananvapauslaki, rikoslaki ja julkisuuslainsäädäntö.

Kotisivuja koskevat samat säännöt kuin muitakin julkaisuja. Mikäli muiden tekemiä tekstejä käytetään, tähän täytyy olla lupa. Lainauksissa tai otteissa täytyy olla maininta siitä, keneltä lainaus on. Toisten tuottamien tekstien esittäminen omina on aina plagiointia eli taiteellista varastamista, tapahtuipa se missä tahansa muodossa.

Tavallisen WWW-linkin tekemiseen ei tarvita kohdesivun tekijän lupaa. Internetissä saatavilla olevaan aineistoon voi vapaasti tehdä tavallisia linkkejä.

Sellaisten linkkien tekemiseen, jotka avaavat kohdesivun omien sivujen sisään, kehykseen upotettuna, tarvitaan tekijänoikeuden haltijan lupa. Varsinkin silloin, kun on mahdollista, että sivun lukijalle voi syntyä väärinkäsitys materiaalin lähteestä ja tekijästä.

6. Linkit ja lisätietoja

Tekijänoikeuslaki - www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404#a14.10.2005-821

Tekijänoikeusneuvosto - www.minedu.fi/OPM/Tekijaenoikeus/tekijaenoikeusneuvosto

Tekijänoikeus - www.minedu.fi/OPM/Tekijaenoikeus

Tietosuojavaltuutetun toimisto - www.tietosuoja.fi

Veijo Nikkanen

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry / Selko-e-projekti

Pinninkatu 51

33100 TAMPERE

www.selko-e.fi

